

Сажети предлог
јавне политике

МЛАДИ КОЈИ НИСУ ЗАПОСЛЕНИ, НИТИ У ПРОЦЕСУ ОБРАЗОВАЊА И ОБУКА: ДА ЛИ НАМ ЈЕ ПОТРЕБАН УСМЕРЕНИЈИ ПРИСТУП?

ФОНДАЦИЈА АНА И ВЛАДЕ ДИВАЦ
Београд, 2023. године

Овај документ је заснован на резултатима истраживања „Индекс партиципације младих 2022“, који се седму годину за редом спроводи уз подршку Европске комисије. Овом јединственом методологијом, прати се ниво учешћа младих у политичком, економском и социјалном животу. Више информација о резултатима истраживања доступно је на адреси: <https://youthwbt.eu/>.

САДРЖАЈ

Увод	4
Ко су млади ван образовања и тржишта рада?	4
Млади са НЕЕТ статусом у јавним политикама	8
Препоруке за унапређење положаја младих у НЕЕТ статусу	9

Увод

Најновији Индекс партиципације младих, који се објављује од 2016. године, показао је да је економска и друштвена партиципација младих и даље веома неповољна. Резултати праћења партиципације младих указују да је нарочито забрињавајућ податак о високом проценту младих који нису у процесу образовања, нису запослени или на обуци, који су у такозваној НЕЕТ ситуацији¹. Имајући у виду бројне негативне последице високог процента младих који су у овој категорији², многе државе су у оквиру својих јавних политика поставиле као циљ смањење броја младих у овом статусу. Европска унија³ је поставила циљ да удео младих који нису обухваћени образовањем, запосленошћу или обуком буде мањи од 9% до 2030. године. Овај показатељ се прати и у оквиру Агенде Уједињених нација о одрживом развоју до 2030. године, као један од показатеља циља 8⁴ - „Промовисати континуиран, инклузиван и одржив економски раст, пуну и продуктивну запосленост и достојанствен рад за све“. Имајући у виду значај наведеног показатеља партиципације младих, циљ овог документа је да представи кључне карактеристике ове групе младих и да пружи смернице за наредне кораке на основу доступних података.

Ко су млади ван образовања и тржишта рада?

У наредном делу текста биће представљени кључни подаци о младима ван образовања и тржишта рада, на основу доступних података преузетих из базе Еуростата, који се односе на младе од 15-29 година.

→ Око 15% младих је ван образовања, обуке и тржишта рада

Најновији подаци указују на то да су млади у нешто повољнијем положају у односу на претходну годину, с обзиром на то да се удео младих ван образовања, обуке и тржишта рада смањило за 3.7 процентна поена у односу на претходну годину (са 18.8% на 15.1%). Највеће смањење у односу на претходну годину је било код младих са високим образовањем (са 18.8% на 12.5%). Па ипак, као и претходних година, у поређењу са државама Европске уније, Србија има једну од највиших стопа младих који нису запослени, нити су у образовању или обуци (Графикон 1). Свега три земље, Грчка, Италија и Румунија, имају вишу НЕЕТ стопу. Анализе података у ове три земље⁵ указују на то да је за њих карактеристично да млади имају веома различите, често неповољније прилике за образовање и запошљавање у односу на остатак региона у коме живе, а поготово имајући у виду да ли долазе из урбаних или руралних средина.

1 Not in Education, Employment, or Training

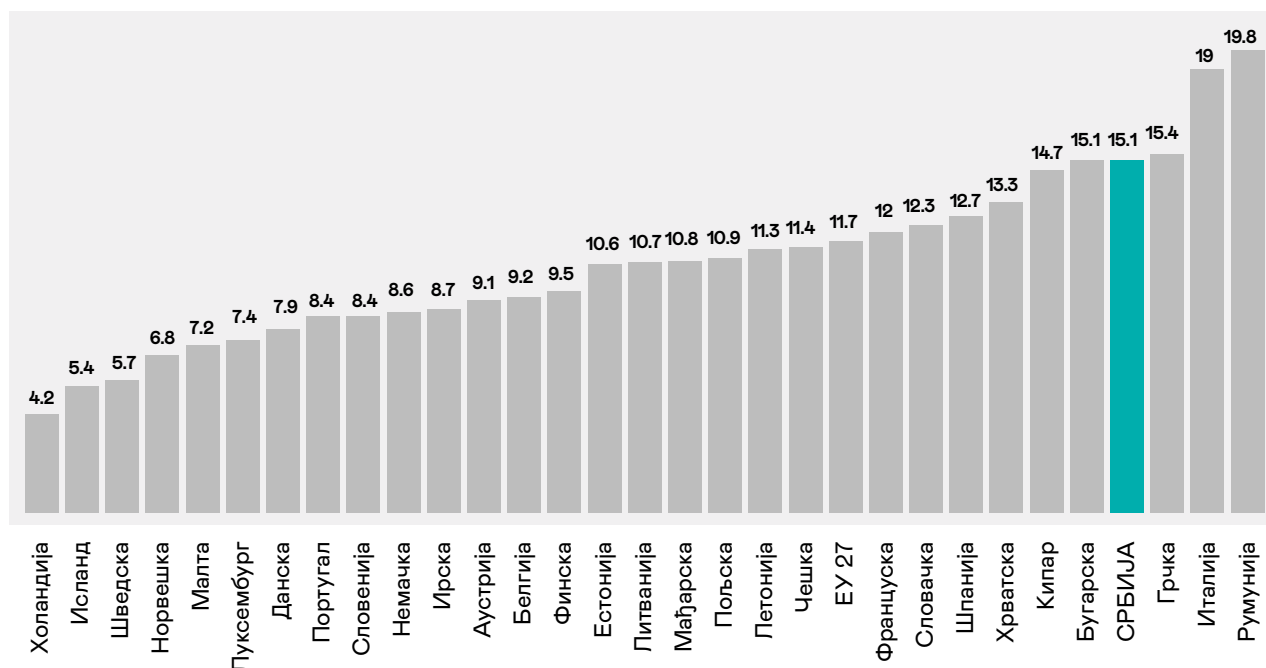
2 Ralston, K., Everington, D., Feng, Z., & Dibben, C. (2022). Economic inactivity, not in employment, education or training (NEET) and scarring: The importance of NEET as a marker of long-term disadvantage. *Work, Employment and Society*, 36(1), 59-79.

3 <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/en/>, приступљено 4.12.2023.

4 <https://sdg.indikatori.rs/>, приступљено 4.12.2023.

5 Caroleo, F. E., Rocca, A., Neagu, G., & Keranova, D. (2022). NEETs and the process of transition from school to the labor market: a comparative analysis of Italy, Romania, and Bulgaria. *Youth & Society*, 54(2_suppl), 109S-129S; Avagianou, A., Kapitsinis, N., Papageorgiou, I., Strand, A. H., & Gialis, S. (2022). Being NEET in youthspaces of the EU South: A post-recession regional perspective. *Young*, 30(5), 425-454.

Графикон 1 Стопа НЕЕТ младих у Србији и осталим европским земљама

Извор: Подаци из базе Евростата, 2022.

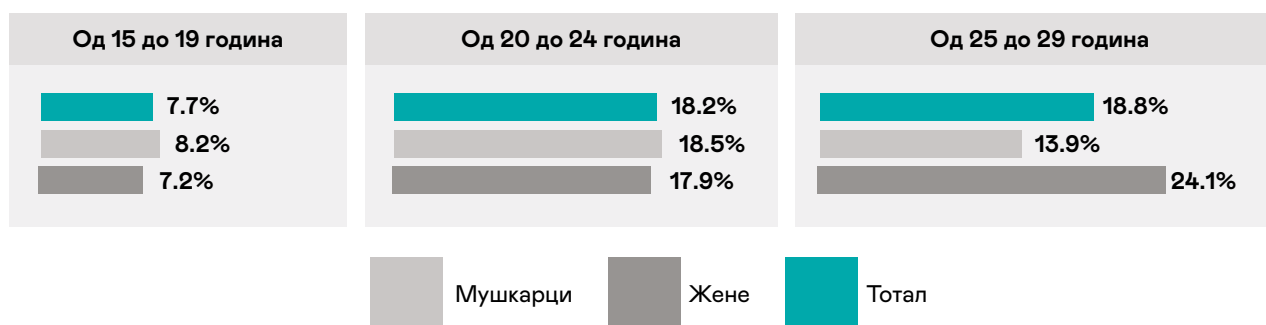
→ Младе жене чешће нису запослене, нити су у процесу образовања или на обуци ...

Међу младима узраста од 15 до 29 година, 16.8% младих жена је ван образовања и тржишта рада, у поређењу са 13.6% младих мушкараца. Ове разлике су најизраженије код младих узраста од 25 до 29 година. Наиме, НЕЕТ стопа за младе жене старости 25-29 година износи 24.1%, знатно више од стопе за младе мушкарце која износи 13.9% (Графикон 2). При томе, већина младих жена у овој ситуацији је неактивно на тржишту рада и не траже посао. Са друге стране млади мушкарци који су ван образовања и тржишта рада су већином незапослени, односно активни су на тржишту рада и траже посао.

Слични трендови су забележени и у другим европским земљама. Разлике се најчешће објашњавају родним улогама које подразумевају да младе жене преузимају обавезе око бриге о деци и старијим члановима породице. На пример, поједина истраживања⁶ су указала на то да се разлике у стопама младих мушкараца и жена ван образовања и тржишта рада могу објаснити тиме да је младим женама теже да се поново укључе на тржиште рада након порођаја и да се суочавају са неповољним условима рада који им не омогућавају да ускладе породичне и пословне обавезе.

6 Odoardi, I., D'Ingiullo, D., & Quaglione, D. (2023). Gender disparities between young and adult NEETs: do we need a more refined policy approach? *Applied Economics*, 55(56), 6685-6699.

Графикон 2 Стопе НЕЕТ младе мушкарце и жене, по старосним групама

Извор: Подаци из базе Евростата, 2022.

→ ... као и млади из руралних средина

Млади из руралних средина су такође чешће ван образовања, обука и тржишта рада. Наиме, 17.2% младих из руралних средина је у овој ситуацији у поређењу са 12.4% младих из градова. При томе, младе жене из руралних средина су у нарочито неповољној ситуацији. Ранија истраживања⁷ указују на то да је вероватноћа да младе особе из села буду у НЕЕТ ситуацији повезана са нижим образовањем и ранијим уласком у брак, указујући на то да породичне обавезе међу ниже образованим младима могу водити ка повлачењу са тржишта рада. Такође, доступни подаци о положају жена на селу⁸ указују на то да је поред ангажовања на неплаћеним, кућним пословима и бризи о деци и старима, већина ангажована и на неплаћеним пољопривредним пословима на породичним газдинствима над којима су оне ретко власнице и ретко оне које управљају пословима.

→ Многе младе особе остају дуго ван образовања и тржишта рада

Дужина останка у НЕЕТ статусу је важан показатељ. Уколико младе особе у овом статусу буду кратко, то не мора оставити дуготрајније последице. Са друге стране, уколико су ван образовања и тржишта рада дужи период времена, то може довести до значајнијих тешкоћа да се поново запосле, јер, с једне стране, вештине које имају могу бити застареле, или су, с друге стране, обешрабрени и демотивисани да траже посао. Подаци о томе колико дуго млади остају у овом статусу се не прикупљају редовно. Истраживање које је спроведено за период између 2017-2018. године⁹ указало је на то да 60% младих остаје у овом положају годину дана, што представља значајан проценат. Искуства других земаља указују на то да лонгитудинална истраживања, у којима се прати који су млади под нарочитим ризиком да остану у овом статусу дуго, могу пружити значајне увиде који се могу користити за прилагођавање мера јавне политике тако да адекватно одговарају на уочене изазове.

7 Stanojević D. i Mentus V. (2020). Ispod lupe: mladi na selu - istraživanje o položaju i potrebama mladih u ruralnim područjima. Dostupno na: http://www.napor.net/sajt/images/Dokumenta/Pod_Lupom_Mladi_na_selu_final.pdf, pristupljeno 4.12.2023.

8 FAO, 2021, National gender profile of agriculture and rural livelihoods. Dostupno na: <https://www.fao.org/documents/card/en?details=cb7068en>, pristupljeno 13.12.2023;

Bradaš, S., Petovar, K. & Savić, G. (2018). Žene na selu – od nevidljivosti do razvojnog potencijala. Dostupno na: <http://www.centaronline.org/userfiles/files/publikacije/fcd-zene-na-selu.pdf>, pristupljeno 13.12.2023.

9 Youth situation in Serbia: Employment, skills and social inclusion (2020). Dostupno na: <https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/youth-situation-serbia-employment-skills-and-social>, pristupljeno 4.12.2023.

→ Разлози уласка и останка у НЕЕТ ситуацији могу бити разноврсни

Подаци о уделу младих који нису запослени, нити су у образовању или обуци нису довољни како би се планирале мере јавне политике. Наиме, бројна истраживања указују на то да су млади у овој ситуацији веома хетерогена група људи, са различитим потребама за подршком. Млади у НЕЕТ статусу су и незапослени млади и млади који нису активни на тржишту рада и не траже посао, неки због тога што не могу, неки због тога што не желе, а неки због тога што су обешрабрани. Из тог разлога је у истраживањима о младима у НЕЕТ статусу често циљ да се идентификују ове подгрупе младих.

НАЗИВ СТУДИЈЕ	ПРИМЕР ИДЕНТИФИКОВАНИХ ПОДГРУПА МЛАДИХ У НЕЕТ СТАТУСУ
Eurofound (2012) NEETs - Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe (Luxembourg: Publications Office of the European Union).	Подгрупе: Незапослени; недоступни (млади људи са породичним обавезама, са здравственим проблемима или инвалидитетом); немотивисани (млади који не траже образовне опције или посао, укључујући обешрабрене младе људе и оне младе који воде опасне и асоцијалне стилове живота); они који траже боље опције (млади људи који траже посао или обуке, али само оне опције за које сматрају да одговарају њиховим вештинама и статусу); добровољни НЕЕТ млади (млади људи који путују или се баве другим активностима као што су уметност, музика и самостално учење).
Eurofound (2016) Exploring the diversity of NEETs (Luxembourg: Publications Office of the European Union).	Дефинисано је седам подгрупа: 1) млади људи који ће се после кратког временског периода поново запослити, школовати или обучавати; 2) краткотрајно незапослени (мање од годину дана); 3) дуготрајно незапослени (више од годину дана); 4) неактивни због болести или инвалидитета (млади са болешћу или инвалидитетом); 5) недоступни због породичних обавеза (они који се брину о деци или одраслим особама, или имају друге породичне обавезе); 6) обешрабрани радници (млади људи који су престали да траже посао, јер сматрају да за њих нема могућности за посао); 7) други млади који нису активни на тржишту рада (преостала категорија).
Contini, D., Filandri, M., & Pacelli, L. (2019). Persistency in the NEET state: a longitudinal analysis. <i>Journal of Youth studies</i> , 22(7), 959-980.	На основу лонгитудиналног истраживања, дефинисано је неколико група младих: 1) Млади који су веома кратак временски период у НЕЕТ статусу – до 2 месеца током 4 посматране године; 2) Млади који су повремено у НЕЕТ статусу – током 4 посматране године су периодично у НЕЕТ статусу, а у збиру 3–11 месеци; 3) Млади који су дугорочно у НЕЕТ статусу, односно млади који су дуже од 12 месеци у овој групи.

У Србији је спроведено неколико истраживања о младима у НЕЕТ статусу, међутим и даље се процењује¹⁰ да су оваква истраживања ретка. Прегледом доступних података нису идентификована истраживања у којима је утврђено које све групе младих у Србији спадају у групу НЕЕТ младих, који су фактори ризика за те групе и подгрупе младих, разлози уласка и останка у тим подгрупама и ефективне мере за транзицију ка квалитетном запослењу за сваку од подгрупа.

¹⁰ Stanojević, D., & Pavlović, D. (2022). A profile of youth not in employment, education or training (NEET) in Serbia. Dostupno na: <http://ebooks.iien.bg.ac.rs/1749/1/stanojevic%2C%20pavlovic.pdf>, pristupljeno 4.12.2023.

→ Излазак из НЕЕТ ситуације не значи нужно излазак из рањивог положаја

Иако је смањење броја младих који нису запослени, а нису ни у процесу образовања и обука, важан циљ, треба имати у виду да он неће нужно довести до смањења броја младих који су у рањивој ситуацији. Наиме, истраживачи¹¹ су указали на то да нису сви млади у НЕЕТ статусу рањива група младих, као и да неки млади који јесу рањиви нису укључени у ову категорију. Поједини млади су веома кратко ван образовања и тржишта рада и није им неопходна додатна подршка. Са друге стране, млади који су запослени, али на пословима који су несигурни, нису укључени у НЕЕТ категорију. Налази истраживања¹² указују управо на то да млади из НЕЕТ статуса могу изаћи тако што ће се запослити на пословима који им не омогућавају базична радна права, укључујући потписан уговор, здравствено осигурање и плаћено одсуство са посла, што их и даље држи у ситуацији рањивости.

Млади са НЕЕТ статусом у јавним политикама

Процент младих који су у овој ситуацији је укључен као показатељ у релевантним јавним политикама на националном нивоу, укључујући Стратегију запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године („Службени гласник РС”, број 18/21 и 36/21 – исправка), Стратегију развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године („Службени гласник РС”, број 63/21) и Стратегију за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године („Службени гласник РС”, број 9/2023-43). У оквиру Стратегије за младе и припадајућег акционог плана, циљане вредности су постављене засебно за младе мушкарце и жене (Табела 2), те се тако поставља и циљ смањивања постојећих разлика између њих у овом погледу. Документима јавних политика планиран је низ мера како би се смањио удео младих који нису запослени, нити су у образовању или обуци. Ове мере укључују, између осталог, побољшање положаја младих на тржишту рада, пилотирање Гаранције за младе, подршку предузетништву и запошљивости младих и подршку програмима за развој вештина управљања каријером младих.

ДОКУМЕНТ ЈАВНЕ ПОЛИТИКЕ	ГОДИНА	ЦИЉАНА ВРЕДНОСТ
Акциони план за период од 2023. до 2025. године за спровођење Стратегије за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године	2025.	16% (М 15%, Ж 17%) (за младе од 15-30)
Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	2026.	12.8% (за младе од 15-29)
Акциони план за период од 2023. до 2026. године за спровођење Стратегије развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године	2026.	12% (за младе од 15-24)
Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године	2030.	11% (М 11%, Ж 11%) (за младе од 15-30)

11 Na primer: Maguire, S. (2015). NEET, unemployed, inactive or unknown—why does it matter?. Educational research, 57(2), 121-132; Yates, S., & Payne, M. (2006). Not so NEET? A critique of the use of 'NEET' in setting targets for interventions with young people. Journal of youth studies, 9(3), 329-344.

12 Stanojević, D., & Pavlović, D. (2022). A profile of youth not in employment, education or training (NEET) in Serbia. Dostupno na: <http://ebooks.ien.bg.ac.rs/1749/1/stanojevic%2C%20pavlovic.pdf>, pristupljeno 4.12.2023.

Истраживање спроведено 2020. године указало је на то у документима јавних политика недостаје дубља анализа поткатегорија у оквиру НЕЕТ групе, као и да показатељи за праћење спровођења мера који се односе на ову групу младих нису довољно развијени. Преглед наведених актуелних докумената јавних политика указује на то да је ситуација у великој мери непромењена у односу на 2020. годину, мада постоје и поједини значајни помаци, као што је праћење родних разлика младих у НЕЕТ статусу у оквиру омладинске политике.

Препоруке за унапређење положаја младих са НЕЕТ статусом

На основу прикупљених података, предлажу се два сета препорука: један који се тиче унапређења доступних података о младима у НЕЕТ статусу и други који се тиче прилагођавања мера јавне политике различитим потребама за подршком младих у НЕЕТ групи.

1. Потребно је подржати додатна истраживања о младима у НЕЕТ ситуацији

Како млади у НЕЕТ статусу нису јединствена група младих, неопходно је подржати спровођење додатних истраживања:

- Кроз јавне конкурсе потребно је обезбедити средства за спровођење истраживања о младима који нису запослени, нити укључени у образовање и обуке, а којима би се могли прикупити релевантни подаци.
- Прикупљени подаци би требало да се објаве на одговарајући начин у отвореном формату, како би се подржало спровођење већег броја анализа на основу тих података.
- Потребно је дати приоритет спровођењу партиципативних истраживања у којима су млади који су у НЕЕТ статусу укључени на активан начин, како у избору теме истраживања, тако и у прикупљању и тумачењу података.
- Посебно се препоручује спровођење истраживања којима би се утврдили фактори ризика и разлози за улазак и останак у НЕЕТ ситуацији за различите групе младих. Препоручује се спровођење лонгитудиналних истраживања како би се анализирано које групе младих остају дуги временски период ван образовања, обука и тржишта рада. Најзад, кључно је и анализирати које мере су нарочито ефективне за које групе младих.

2. Потребно је прилагодити мере јавне политике различитим потребама младих у НЕЕТ ситуацији

Показатељ удела младих који нису укључени у образовање и обуке, а нису ни запослени, укључује различите групе младих, са различитим потребама, и стога се предлажу следеће препоруке:

- При спровођењу Стратегије запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године, Стратегије развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године и Стратегије за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године, потребно је подржати креирање и спровођење мера које су прилагођене различитим групама младих који су у НЕЕТ статусу. Такође, потребно је да извештавање о младима у НЕЕТ статусу буде спроведено на дисагрегиран начин, тако да обухвата податке о различитим узрасним категоријама, родним разликама, разликама у односу на то да ли су млади из градских или руралних средина, и другим релевантним групама младих у НЕЕТ статусу.
- Доступни подаци указују на важност прилагођавања мера подршке младим женама, нарочито у старијој узрасној групи, као и младима из руралних средина.
- Потребно је да мере јавне политике усмерене на младе у НЕЕТ статусу, а које се односе на запошљавање, осигурају да млади не буду укључени у несигурне облике рада, односно да буду запослени на квалитетним пословима, уз поштовање законом загарантованих радних права.

**ВИШЕ ИНФОРМАЦИЈА О САМОМ
ПРОЈЕКТУ МОЖЕТЕ ПРОНАЋИ НА:**

www.youthwbt.eu

**Funded by
the European Union**

Ову публикацију је финансирала Европска унија. Садржај је искључива одговорност Фондације Ана и Владе Дивац и не одражава нужно ставове Европске уније.